“ADOLAT”
MILLIY HUQUQIY AXBOROT MARKAZI
Guvohnoma № 636478
Litsenziya C-5669732

“HUQUQ va BURCH+” —
«ПРАВО и ДОЛГ+» —
"RIGHT and DUTY+"
Journal home page:
https://adolatmarkazi.uz/magazine/electron?id=335

2025-yil
11-son
noyabr
ISSN 3093-8546

Sun’iy intellektning yuridik sohadagi roli va ahamiyati

Xudoyberdiyeva Zinat Xayrullo qizi,
Toshkent davlat agrar universiteti
“Agroiqtisodiyot, logistika va xizmatlar” fakulteti yurisprudensiya yo‘nalishi
2-bosqich talabasi
e-mail: z.xudoyberdiyeva@gmail.com

O‘mirzaqov Dilshod Olimjonovich,
Toshkent davlat agrar universiteti
“Agroiqtisodiyot, logistika va xizmatlar” fakulteti yurisprudensiya yo‘nalishi
2-bosqich talabasi
e-mail: d.umirzaqov@gmail.com

Аннотация. Mazkur maqolada sun’iy intellektning yuridik sohada tutgan o‘rni, uning imkoniyatlari va yuzaga keltiradigan huquqiy hamda etik muammolar tahlil qilingan. Sud amaliyoti, shartnomalar bilan ishlash, hujjatlarni tahlil qilish kabi jarayonlarda AI texnologiyalarining samaradorligini oshirish imkoniyatlari ko‘rsatib o‘tilgan. Shu bilan birga, javobgarlik masalasi, ma’lumotlar xavfsizligi, shaffoflik va algoritmik tarafkashlik kabi muhim jihatlar yoritilgan. AQSH, Yaponiya, Yevropa Ittifoqi va boshqa davlatlar tajribasi asosida O‘zbekiston uchun tegishli tavsiyalar ishlab chiqilgan. Milliy qonunchilikni takomillashtirish va etik standartlar joriy etish sun’iy intellektning xavfsiz va barqaror rivojlanishiga asos bo‘lishi qayd etilgan.

Калит сўзлар. Sun’iy intellekt, yuridik soha, javobgarlik, ma’lumotlar xavfsizligi, algoritmik tarafkashlik, xalqaro tajriba, O‘zbekiston qonunchiligi, etik me’yorlar.

Аннотация. В данной статье анализируются роль искусственного интеллекта в юридической сфере, его возможности, а также возникающие правовые и этические проблемы. Рассмотрены перспективы повышения эффективности применения ИИ-технологий в судебной практике, работе с договорами и анализе документов. Особое внимание уделено вопросам ответственности, безопасности данных, прозрачности и алгоритмической предвзятости. На основе опыта США, Японии, Европейского Союза и других государств разработаны рекомендации для Узбекистана. Отмечено, что совершенствование национального законодательства и внедрение этических стандартов являются важными условиями безопасного и устойчивого развития искусственного интеллекта.

Ключевые слова. искусственный интеллект, юридическая сфера, ответственность, безопасность данных, алгоритмическая предвзятость, международный опыт, законодательство Узбекистана, этические нормы

Guvohnoma № 636478 Litsenziya C-5669732 ISSN 3093-8546

Annotation. This article examines the role of artificial intelligence in the legal field, its capabilities, and the legal and ethical challenges it generates. The study highlights the potential of AI technologies to improve efficiency in judicial practice, contract management, and document analysis. Key issues such as responsibility, data security, transparency, and algorithmic bias are thoroughly discussed. Based on the experiences of the United States, Japan, the European Union, and other countries, relevant recommendations for Uzbekistan are proposed. The article emphasizes that improving national legislation and establishing ethical standards are essential for the safe and sustainable development of artificial intelligence.

Keywords. : artificial intelligence, legal sector, responsibility, data security, algorithmic bias, international experience, Uzbekistan legislation, ethical standards

So‘nggi yillarda texnologiya hayotimizning deyarli barcha sohalariga chuqur kirib keldi. Shu jumladan, yuridik soha ham sun’iy intellekt (SI yoki AI) ta’siridan chetda qolmadi. 20-asrning o‘rtalarida huquqshunoslar texnologiya va huquqiy jarayonlar o‘rtasidagi bog‘liqlikni izohlashni boshladi. 1970–1980-yillarda Bryus Byukenan, Tomas Xedrik va Torn Makkart kabi tadqiqotchilar sun’iy intellektning huquqiy fikrlash va qaror qabul qilishdagi imkoniyatlarini tahlil qilgan. Richard Susskind esa ekspert tizimlar orqali AI yuridik asoslashda qanday ishlashini o‘rgangan. Shu tariqa, sun’iy intellekt va yuridik soha uzviy rivojlandi.

1987-yilda “Sun’iy intellekt va huquq bo‘yicha xalqaro konferensiya” (ICAIL) tashkil etildi. Mazkur konferensiya sun’iy intellekt orqali huquqiy tahlil, qaror qabul qilish va qonunchilik modellari bo‘yicha ilmiy izlanishlarni baholashga qaratilgandi. Sun’iy intellektning rivojlanishi huquqni muhofaza qilish organlari imkoniyatlarini kengaytirdi va ularni yangi vositalar bilan ta’minladi. Shu bilan birga, AI tufayli sud-huquq tizimi va yuridik xizmatlarda yuzaga kelgan o‘zgarishlar ham dolzarb muammolarga sabab bo‘ldi.

Sun’iy intellektning yuridik sohadagi qo‘llanishi va afzalliklari

Sun’iy intellekt yuridik sohada turli yo‘llar bilan tatbiq etilmoqda. Avvalo, u qaror qabul qilish jarayonini tezlashtirish va huquqiy hujjatlarni tahlil qilish imkonini beradi. Masalan, sud qarorlarini prognozlash, shartnomalarni avtomatlashtirilgan tarzda tekshirish va huquqiy maslahat berish jarayonlarida AI samarali ishlatiladi. Shu tariqa, inson xatoliklarini kamaytirish va ish sur’atini oshirish mumkin bo‘ladi.Biroq, bu jarayon yangi huquqiy masalalarni ham yuzaga keltiradi. Eng dolzarb masalalardan biri – AI tomonidan qabul qilingan qarorlar yoki amalga oshirilgan harakatlar natijasida yuzaga kelgan zararlar uchun javobgarlik. Bugungi kunda sun’iy intellekt mustaqil huquq subyekti sifatida tan olinmagan, shuning uchun zarar uchun javobgarlik ishlab chiqqan yoki foydalangan shaxslar zimmasida bo‘ladi. Masalan: robot yoki AI tizimi noto‘g‘ri qaror qabul qilsa, ishlab chiqaruvchi yoki dasturchi javobgar bo‘lishi

Guvohnoma № 636478 Litsenziya C-5669732 ISSN 3093-8546

mumkin. AI’dan foydalangan tashkilot yoki foydalanuvchi ham javobgarlikni bo‘lishi mumkin.

Shuningdek, ma’lumotlar xavfsizligi va maxfiylik masalalari ham muhim. Sun’iy intellekt juda katta hajmdagi ma’lumotni tez tahlil qila oladi, ammo bu shaxsiy ma’lumotlarning himoya qilinishi huquqiga tahdid tug‘dirishi mumkin.

Shu bois, AI tizimlarining shaffofligi, tarafkashlikka yo‘l qo‘ymasligi va etik jihatdan to‘g‘ri ishlashi ta’minlanishi kerak.

Sun’iy intellektning yuridik tizimdagi roli: global tajriba

Dunyo bo‘yicha bir qator davlatlar AI-ni tartibga solish bo‘yicha strategiyalar ishlab chiqqan.

AQSH: Prezident farmonlari orqali AI rivojlanishi va ishonchli foydalanish uchun qoidalar belgilangan. Milliy sun’iy intellekt tashabbusi va avtonom avtomobillar siyosati ham amalga oshirilmoqda.

Yaponiya: Sun’iy intellekt strategiyasi mavjud bo‘lib, 2022-yilda yo‘l harakati qonuniga o‘zgartirishlar kiritilgan, 4-darajali avtonom avtomobillar va avtomatlashtirilgan robotlarni qo‘llashga ruxsat berilgan.

Yevropa Ittifoqi: Axloqiy va xavfsiz AI yaratish bo‘yicha direktiva ishlab chiqilgan.

O‘zbekiston Respublikasida ham AI sohasiga e’tibor ortib bormoqda, ammo hali alohida milliy qonunlar va kodekslar ishlab chiqilmagan. Shu bilan birga, boshqa mamlakatlarning tajribasi o‘rganilib, kelajakda milliy tartibga solish uchun asos bo‘lishi mumkin.

Sun’iy intellekt yuridik sohada faqat samaradorlikni oshirmaydi, balki yangi etik va huquqiy masalalarni ham yuzaga keltiradi:

1. Qaror qabul qilishda shaffoflik: AI tizimining qanday qaror qabul qilayotgani inson tomonidan tushunilishi lozim.

2. Tarafkashlik va diskriminatsiya xavfi: AI tizimi noto‘g‘ri ma’lumotlar asosida qaror qabul qilsa, kamsituvchi natijalarga olib kelishi mumkin. Shu bois algoritmlar muntazam auditdan o‘tishi va tarafkashlikni oldini olish uchun optimizatsiya qilinishi zarur.

3. Inson huquqlari va maxfiylik: Sun’iy intellekt shaxsiy ma’lumotlarni qayta ishlaganda ularni himoya qilish, saqlash va maxfiylikni ta’minlash birinchi darajali vazifa hisoblanadi. AI bilan ishlashda insonning qaror qabul qilish erkinligi saqlanishi lozim.

AIning huquqiy tizimga kirib kelishi bilan yuzaga keladigan imkoniyatlar

Avtomatlashtirilgan huquqiy tahlil: Sud qarorlarini prognozlash, shartnomalarni tezkor tekshirish, qonunchilikdagi o‘zgarishlarni monitoring qilish.

Huquqiy maslahat berish: Oddiy huquqiy masalalar bo‘yicha AI tez va ishonchli maslahat bera oladi.

Yangi huquqiy mas’uliyatlar: AI tizimlarining noto‘g‘ri ishlashi natijasida yuzaga keladigan zararlar uchun javobgarlikni aniqlash.

Algoritmik shaffoflik va etik standartlar: AI ishlash jarayoni ochiq bo‘lishi, tarafkashlikka yo‘l qo‘ymasligi va etik me’yorlarga mos

Guvohnoma № 636478 Litsenziya C-5669732 ISSN 3093-8546

kelishi zarur.

O‘zbekiston tajribasi va takliflar

O‘zbekiston Respublikasi sun’iy intellekt texnologiyalariga e’tiborni oshirmoqda:

1. Prezident farmonlari orqali davlat organlari va biznes uchun AI dasturlarini yaratish va tatbiq etish bo‘yicha ko‘rsatmalar berilgan.

2. Hozirgi kunda O‘zbekistonda AI bo‘yicha alohida qonun yoki kodeks mavjud emas. Shu sababli AIning tartibga solinishi qisman mavjud normativ-huquqiy hujjatlarga tayanadi.

3. Xalqaro tajribaga moslashish zarurati mavjud.

Takliflar:

1. Yagona milliy qonun qabul qilish (inson huquqlarini himoya qilish, shaffoflik, mas’uliyat, etik standartlar).

2. AI tizimlarini xavf darajasiga qarab tasniflash (Yevropa modeliga o‘xshab).

3. Javobgarlik mexanizmlarini aniqlash.

4. Inson nazoratini saqlash.

5. Etika va axloqiy kodekslar yaratish.

6. AI bo‘yicha ta’lim va ilmiy tadqiqotlarni kuchaytirish.

Yakuniy xulosa

Sun’iy intellekt yuridik sohada ish jarayonlarini tezlashtirish va sifatini oshirishga xizmat qiladi. Biroq, texnologiya rivojlanishi bilan birga yangi savollar ham yuzaga keladi: javobgarlik, shaffoflik, tarafkashlik va maxfiylik masalalari eng muhimidir.

Dunyoning rivojlangan davlatlarida bu borada tajriba to‘plangan. O‘zbekiston ham ushbu tajribalarni o‘rganib, milliy tartibga solish mexanizmlarini yaratishi lozim. AI tizimlarini xavf darajasiga qarab baholash, javobgarlikni aniqlash va qarorlar ustidan inson nazoratini saqlash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Buchanan, B.G., Headrick, T.E. Sun’iy intellekt va huquqiy fikrlash haqida ba’zi spekulyatsiyalar. Stenford qonunining sharhi, 1970, jild 40–62.

2. McCarty, L.T. “Soliqchi” haqidagi fikrlari: Sun’iy intellekt va huquqiy fikrlash bo‘yicha eksperiment. Garvard qonunining sharhi, 1977, jild 90, b. 837–893.

3. Susskind, R.E. Huquq bo‘yicha ekspert tizimlari: sun’iy intellektga huquqshunoslik va huquqiy fikrlash uchun yondashuv. Zamonaviy qonun sharhi, 1986, jild 49, iss. 2, b. 168–194.

4. International Conference on Artificial Intelligence and Law (ICAIL). https://dblp.org/db/conf/icail/icail87.html

5. Kuvandikov, Z.O. (tarj.) Sun’iy intellektni huquqiy tartibga solish: ma’ruzalar kursi. Mas’ul muharrir A.R. Akhatov, Samarqand: Samarqand davlat universiteti, 2022, 45 bet.

6. Tosh, P. va boshq. 2030-yilda sun’iy intellekt va hayot. Sun’iy intellekt bo‘yicha yuz yillik tadqiqot: 2015–2016 yillar hisoboti. Stenford universiteti, 2016, 52 bet.

7. Bozarov, S.S. Sun’iy intellekt doirasida huquqiy javobgarlik. Yuridik fanlar doktori ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan

dissertatsiya avtoreferati. Toshkent, 2023.

8. ICTweek – 2023 “Sun’iy intellekt kelajagi va global integratsiya” xalqaro sammit materiallari.